

UNIVERZITA KARLOVA

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Ústav politologie

Bakalářská práce

Tomáš Mráz

Reprezentace žen v české politice

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu mé bakalářské práce Mgr. Janu Bíbovi, Ph.D. za odborné vedení a podnětné připomínky. Dále bych chtěl poděkovat své rodině a přátelům za podporu během mého vysokoškolského studia.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného titulu.

V Praze dne 14. května 2023

.....

Tomáš Mráz

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou nízkého zastoupení žen v politických institucích České republiky. Tento stále aktuální problém zkoumá primárně konfrontací s teoriemi reprezentace, kterým je věnována majoritní část práce. V první části se věnuje standardnímu modelu politické reprezentace, a snaží se ukázat hned několik konceptů, které se konkrétně zaměřují na stavy nízké reprezentace konkrétních skupin obyvatelstva. Pozornost zde bude zaměřena na rozdílné pojetí deskriptivní a substantivní reprezentace, existenci sdílených skupinových perspektiv a zájmů, i na možné dělení mezi politikou přítomnosti a politikou idejí.

Druhá část představí konstruktivistický obrat jako možnou alternativu ke standardnímu modelu politické reprezentace. Vycházet zde bude primárně z konceptu reprezentativního claimu, jehož bližším představením se pokusí odhalit nedostatky dosavadního přemýšlení o politické reprezentaci. Poznatky, které představí v teoretické části, se v závěru pokusí vzájemně konfrontovat a propojit na konkrétním příkladu neziskové organizace Fórum 50 %, která se reprezentací žen v české politice věnuje. Ve výsledku si práce klade za cíl porovnat významné teorie politické reprezentace, a jejich promítnutím do praktického působení neziskové organizace poukázat na možnosti řešení strukturálního problému podreprezentace žen v české politice.

Klíčová slova: Reprezentace, standardní model, reprezentativní claim, deskriptivní reprezentace, sdílená perspektiva, ženské zájmy

Abstract

This bachelor thesis deals with the issue of low representation of women in political institutions in the Czech Republic. It examines this still topical problem primarily by confronting it with theories of representation, which are the main part of the thesis. In the first part, it focuses on the standard model of political representation, and tries to show several concepts that specifically focus on the states of low representation of population groups. The focus here will be on the different notions of descriptive and substantive representation, the existence of shared group perspectives and interests, and the possible division between the politics of presence and the politics of ideas.

The second part will introduce the constructivist turn as a possible alternative to the standard model of political representation. It will draw here primarily on the concept of the representative claim, the closer introduction of which will attempt to expose the shortcomings of existing thinking about political representation. In the conclusion, the findings presented in the theoretical part will be confronted and connected with each other using the concrete example of the non-profit organization Forum 50%, which is dedicated to the representation of women in Czech politics. As a result, the thesis aims to compare the major theories of political representation, and by projecting them into the practical work of the non-profit organization, to point out the possibilities of solving the structural problem of underrepresentation of women in Czech politics.

Keywords: Representation, standard model, representative claim, descriptive representation, shared perspective, women's interests

Obsah

Úvod	8
Standardní model politické reprezentace	10
Skupina jako základ deskriptivní reprezentace.....	13
Politika jako souboj přítomných, nebo souboj ideí?	17
Kritická hranice.....	19
Vztah voličstva a reprezentace	20
Shrnutí standardního modelu a jeho nedostatků	22
Konstruktivistický obrat v teorii reprezentace	24
Reprezentativní claim krok za krokem.....	25
Autor a subjekt.....	25
Objekt reprezentace-co je tedy reprezentováno?.....	27
Publikum	27
Shrnutí konstruktivistického modelu	29
Střet přístupů v praxi-Fórum 50 %	31
Deskriptivní cíl.....	32
Konstruktivistický proces.....	34
Závěr.....	36
Bibliografie	39

Úvod

V parlamentních volbách v roce 2021 dosáhly ženy v České republice nejvyššího zastoupení za poslední dekády a obsadily čtvrtinu poslanecké sněmovny¹. Procentuální zastoupení žen v parlamentu má sice spíše rostoucí tendenci, ve srovnání Evropského indexu rovnosti genderu² však Česká republika obsazuje v posledních letech příčky hluboko pod evropským průměrem. Podle výzkumu z roku 2015 zároveň 59 % lidí považuje nedostatečné zastoupení žen za palčivý problém, a 62 % dotazovaných spatřuje klíč v aktivním podporování vstupu žen do politiky³. Aktuálnost otázky pozice žen v politice ukázala i dosud neobvykle silná pozice ženské kandidátky v prezidentských volbách, byť neskončila zvolením.

Na legislativní úrovni ženám nic nebrání vstupovat do politiky a aktivně usilovat o adekvátní reprezentaci, přičemž některé jevy ukazují na rostoucí tendenci ženského zastoupení. Je tedy na místě prezentovat nerovný stav zastoupení jako aktuální a zároveň akutní problém? Na základě jakých předpokladů je případně možné stav reprezentace vyrovnat?

Problematiku politické reprezentace není možné vnímat pouze z volebních statistik, je nutné adekvátně vnímat i její teoretické základy. Ty představují poměrně komplexní kánon, který se v první části této bakalářské pokusím přiblížit. Pod společným označením „standardní model reprezentace“ se tak budu věnovat nevyhnutelným otázkám „co je v politice reprezentováno?“ a „kdo to reprezentuje?“. Již během zkoumání teoretických pohledů budu otázky specifikovat tak, aby se zaměřily na možnosti reprezentace žen, a to s ohledem na povahu jejich vzájemných vazeb, sdílených atributů, či pozic v struktuře elektorální demokracie. Tato část se pokusí vyrovnat s dichotomií několika pohledů na povahu reprezentace a zároveň s několika možnostmi, jak nedostatečně reprezentovanou část společnosti formálně uchopit. Z neopominutelného základu, který v teorii politické reprezentace představuje dílo *The Concept of Representation* od Hannah Pitkin bude v této kapitole vycházet několik článků a publikací významných politických teoretiček, jako jsou Iris Marion Young, Anne Phillips, či Jane Mansbridge.

---

¹ Fórum 50 %- <https://padesatprocent.cz/cz/statistiky/zastoupeni-zen-a-muzu-v-politice/poslanecka-snemovna>

² <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2019/compare-countries/index/bar>

³ <https://padesatprocent.cz/cz/statistiky/co-si-mysli-verejnost/verejne-mineni-2015>

Druhá kapitola teoretické části se pokusí vody reprezentativních pohledů rozvířít konstruktivistickým obratem. Pod tím rozumíme sérii teoretických prací, které se snaží poukázat na nedostatky standardního modelu, pramenící z jeho určité strnulosti, a pouhého mechanického přenášení společenských jevů, do politické sféry. Důraz v této části bude kladen zejména na dynamické vnímání vztahů reprezentace a vazbu na samotný proces voleb, respektive možnosti rozvázání této vazby. Primární zdroj v této části představuje koncept reprezentativního *claimu*, který ve svém díle *The Representative claim* definuje Michael Saward.

Přestože zmíněné modely stojí vůči sobě v jisté opozici, pokusí se závěrečná kapitola ukázat hlavní přínosy i nedostatky obou modelů. Ke krystalickému vykreslení těchto poznatků pomůže konkrétní příklad, který pro účely této práce představuje nezisková organizace Fórum 50 %. Ta se snaží prosadit rovné zastoupení žen, a toto téma prosazuje nejen ve veřejném a mediálním prostoru, ale i přímou spoluprací s politickými stranami a konkrétními političkami. Zároveň působí nadstranicky, což umožňuje sledovat jak implementaci principů standardního modelu reprezentace, tak inovativní metody modelu konstruktivistického.

Standardní model politické reprezentace

Pojem politické reprezentace představuje neodmyslitelnou součást fungování liberální demokracie. Mohli bychom ho označit za jeden ze základních kamenů aktuálního volebního systému, přičemž toto přirovnání odhaluje nejedno podobenství. Přestože na něm v jistém smyslu stojí celý volební mechanismus, který je v liberálně demokratickém prostředí stále klíčový, samotný tento základní kámen je ukrytý, a jeho funkce je považována za samozřejmou. Existuje zároveň mnoho přístupů a představ, jakým způsobem tento základní kámen funguje, které se možná právě z důvodu jeho „skryté samozřejmosti“, mohou velmi lišit.

Hned v úvodu je nutné zmínit výhradu, se kterou je nutné pracovat s pojmem *standardní model*, který v této práci používám ze dvou důvodů. Předně, abych v jistém smyslu sjednotil nemalé množství poznatků o teorii reprezentace, vůči kterým poté bude v druhé části jako alternativa představen model konstruktivistický. Nejedná se tedy o termín univerzálně využívaný v literatuře, i když můžeme tvrdit, že značná část debaty o povaze politické reprezentace se k tomuto modelu „nevědomky“ odkazuje⁴. Jsem však přesvědčen, že konstrukce tohoto modelu má pro tuto práci pozitivní pragmatické důsledky, aniž by jeho základy příliš simplifikovala. Jak standardní, tak konstruktivistický model budou v této práci formulovány primárně s ohledem na možnosti reprezentace žen. Důraz bude kladen na možné odpovědi, které tyto modely mohou nabízet v otázce nízké reprezentace žen.

První charakteristiky tohoto modelu nám poodhalí již náhled na etymologii samotného pojmu reprezentace: něco *re-prezentovat* znamená „[...] zpřítomnit něco v určitém smyslu, co však není přítomno doslova nebo ve skutečnosti“ (Pitkin, 1967, 8-9). V češtině najdeme vhodné výrazy jako *zpřítomnění*, či běžněji používané *zastoupení*⁵. To, co má být zpřítomněno, je lid, jakožto držitel demokratické moci. I s ohledem na velikost populace však není možné, aby byl lid přítomný ve své celistvosti, a tak nezbyvá než ho nějakým způsobem zastupovat. Takové zastoupení představuje ve standardním pohledu pouze *druhou nejlepší*⁶ variantu.

---

⁴ Zde myšleno ve smyslu pracování s odborným kánónem, který zde v práci sjednocuji do mimetické podoby *standardního modelu*, ovšem bez tohoto sjednocení. Jinými slovy je běžné pracovat s dělením a pojmy, které pro účely této práce shrnuji do označení *standardní model*, aniž by toto shrnutí bylo nezbytně nutné.

⁵ Pojem zastoupení se v českém jazyce zcela běžně používá jako synonymum pojmu reprezentace, jako například v označení institucionálního zřízení státu jako zastupitelská (=reprezentativní) demokracie. Domnívám se však, že v tomto teoretickém úvodu pojem zpřítomnění lépe odhaluje uvažování o pojmu reprezentace.

⁶ V některých dílech se přímo setkáme s označením reprezentativní demokracie jako „druhý nejlepší“ (v originále „second-best“) model (Phillips, 1998) (Pitkin, 1967).

Hanna Pitkin svým dílem *The Concept of Representation* (Pitkin, 1967) představuje nedílnou součást kánonu teorií politické reprezentace, a nabízí dodnes hojně využívanou taxonomii politické reprezentace. Jako první nabízí Pitkin formalistické dělení reprezentace, které do jisté míry koreluje s dvojí možností českého překladu slova reprezentace. Pitkin vychází ze zmíněného předpokladu, že se do politické sféry přenáší něco nepřítomného, a ve formální rovině se ptá, jaký vztah tedy má být mezi přítomným a nepřítomným. Na tuto otázku nabízí dvě odpovědi-buď můžeme reprezentaci chápat jako vztah pověření (authorization), nebo jako vztah odpovědnosti (accountability). V prvním případě funguje reprezentace spíše jako zastoupení, kdy volbou dojde k pověření reprezentanta, který na politické půdě jedná dle svých zájmů, které voliči právě zvolením schvalují. V druhém případě je naopak kladen větší důraz na zpřítomnění zájmů voličů, a odpovědnost vůči nim.

Pitkin dále rozpracovává 3 pohledy na formy reprezentace. Začneme u konceptu deskriptivní reprezentace, který bývá také označován jako „*standing for*“, což jeho povahu v lecčem přibližuje. S ohledem na povahu pojmu reprezentace můžeme zjednodušeně tvrdit, že zpřítomnění těch, kteří nemohou být přítomni, by mělo společnost co nejpřesněji zrcadlit. Poměr různých společenských skupin by tak v této skupině zpřítomněných nebo zastoupených měl být stejný, jako kdyby mohli být všichni přítomni. Reprezentativní orgán, by tak měl zároveň představovat reprezentativní vzorek⁷ společnosti. Reprezentant by tedy měl zastupovat voliče na základě jisté podobnosti a spojitosti s nimi (Pitkin, 1967, 61). V našem případě tak deskriptivní reprezentace odpovídá na stav zastoupení žen a tvrdí, že by ženy měly být reprezentovány právě ženami.

Reprezentace ve smyslu „*standing for*“ má podle Pitkin také symbolickou rovinu, které věnuje další podkapitolu. Osoba reprezentanta, či dokonce neživý předmět jako je například vlajka, mohou tímto pohledem symbolizovat jisté sdílené hodnoty, respektive v lidech probouzet jistý vztah k takovým hodnotám a jejich symbolům.

---

⁷ V sociologických výzkumech se při hodnocení reprezentativity vybírají různé socioekonomické údaje, ani při jejich úzké specifikaci však nebude vzorek odpovídat realitě bezchybně. To samé platí bezpochyby i o reprezentativních demokratických orgánech.

Druhý významný koncept, který zmíněná kniha rozpracovává, je reprezentace ve smyslu „*acting for*“, neboli reprezentace substantivní. Zde hraje primární roli jednání zvoleného orgánu a jeho výstupy, jeho složení je až druhotné. Namísto podobnosti reprezentovaného a reprezentanta se zde klade důraz na zájmy, které může reprezentovat i člověk mimo danou skupinu. V tomto kontextu by tedy „[...]“ mělo být druhotné, zda ženy-voličky v politice reprezentuje žena-politička nebo muž-politik, podstatné by mělo být, že reprezentující jednají plně v zájmu žen, které je zvolily“ (Gelnarová, 2010, 125). Již zde se objevuje palčivá otázka, kdo a co má být reprezentováno, která „[...]“ se opírá o chápání idejí a zájmů jako relativně neproblematických“ (Phillips, 1994, 78). Substantivní reprezentace je na tomto předpokladu do značné míry založena, a existenci jednotných zájmů pro určité části voličstva bere jako samozřejmost.

Nutno podotknout, že tyto koncepty nelze brát jako protichůdné, či dichotomicky odlišné, spíše se jedná o dva póly, které politická praxe v jistém smyslu spojuje. Zároveň vymezují určitý prostor, ve kterém se objevují dílčí teoretické přístupy, které v následujících podkapitolách přiblížím, přičemž se budu snažit postupovat od pólu deskriptivního k pólu substantivnímu.

Skupina jako základ deskriptivní reprezentace

Volba reprezentantů na základě jistých vnějších viditelných znaků odhaluje specifické vnímání vztahu reprezentanta a reprezentovaného. V tomto vztahu vyžaduje deskriptivní reprezentace určitou sounáležitost, nebo přinejmenším příslušnost ke stejné společenské skupině. Definování takové skupiny však pohledem deskriptivní reprezentace předpokládá existenci určitých společných atributů, které onu skupinu vystihují. Můžeme však skupinu tak početně, geograficky i socioekonomicky rozsáhlou, jako je celá ženská část české populace, definovat na základě společné charakteristiky či esence? Existuje nějaké „ženství“, které je všem ženám společné, a které by obstálo jako základ politické reprezentace?

Jednu z možných odpovědí nabízí Iris Marion Young ve svém konceptu skupinové reprezentace (Young, 2000). Její dílo se v mnoha ohledech právě proti esencialismu vymezuje, respektive snaží se určité společenské skupiny vymezit jako zcela relevantní v politickém systému, aniž by příliš redukovala jejich vnitřní rozmanitost. Jako tři hlavní společné jmenovatele každé sociální skupiny, usilující o adekvátní reprezentaci, spatřuje společné *zájmy, názory a perspektivu*. Reprezentovat něčí *zájem* obvykle v praxi znamená znát konkrétní cíl a snažit se k němu dostat. U skupinové reprezentace marginalizovaných skupin můžeme v obecné rovině za *zájem* označit snahu o narovnání práv, postavení ve společnosti, či možnost „být vidět a slyšet“. Zastávat *názory* skupiny pak obvykle znamená znát její ideologické, náboženské, či geopolitické hodnoty, a reflektovat jejich důležitost v politickém rozhodování. Reprezentace *názorů* je tak v praxi realizována zejména skrze pluralitu politických stran.

Problematika jednotných *zájmů*, potažmo pohledem Young i *názorů* jako základu ženské reprezentace bude nevyhnutelně prorůstat celou prací, přičemž její první kořeny je třeba ošetřit již nyní. Homogenitu *zájmů a názorů* můžeme jistě spatřit u menších či socioekonomicky a geograficky sjednocených skupin. Pokud však jako skupinu budeme označovat celou ženskou část české populace, je zcela legitimní existenci jednotných *zájmů* zpochybnit. Ať už se jedná o socioekonomické zázemí, ideologickou orientaci, či vazbu ke konkrétní lokální politice, představují ženy velmi široké spektrum pozic, a hledat společný *zájem*, který všechny ženy budou deklarovat ještě před samotným aktem reprezentace, je dle mého názoru naivní. Je zde nutné si uvědomit, že ačkoliv v teorii reprezentace můžeme ženy chápat jako společenskou skupinu, představuje tato skupina polovinu české populace. Stejně tak by tedy mohla být položena otázka, zda existuje jednotný *zájem* všech mužů, který by předcházel volebním procesům a představoval základ reprezentace.

Co je však v přístupu Young velmi přínosné, je pohled na sdílenou *sociální perspektivu*. Poslední ze základních elementů jejího díla stojí totiž v jisté opozici vůči dvěma předchozím⁸. „Zastupování zájmů nebo názorů obvykle znamená prosazování určitých konkrétních výsledků v rozhodovacím procesu. Na druhou stranu zastupovat určitou perspektivu obvykle znamená podporovat určitá východiska pro diskusi“ (Young, 2000, 140). Sociální perspektiva tedy v jistém smyslu časově předchází všechny formální kroky voleb a reprezentace, a hledá určitou spojitost dávno před politickou diskusí. Vychází ze sdílených dřívějších zkušeností, ale nedefinuje totožný výklad aktuálního dění. Společná perspektiva zdaleka nedeterminuje společné uvažování či zájem, ale vytváří prostředí, v němž může, a v jistém smyslu musí, existovat pluralita.

Zároveň ale sociální perspektiva do jisté míry odhaluje nebezpečí, které v sobě může skrývat zjednodušující pohled na deskriptivní reprezentaci. Již samotný požadavek vyššího zastoupení žen vyvolává ve veřejné i politické debatě otázku, zda ženy představují dostatečně homogenní skupinu, kterou je možno zastupovat. Tato obava se dle mého názoru stále povětšinou týká existence jednotného zájmu, jakožto nejčastěji artikulovaného základu reprezentace. Nicméně i když se zaměříme na vnímání celé ženské části české populace jakožto jedné společenské skupiny, je opatrnost zcela na místě. Koncept sociální perspektivy, ačkoliv zdůrazňuje společnou pouze jakousi výchozí pozici, nikoliv konkrétní výstupy či jednání, vytváří jednotnou linii, do níž srovnává všechny ženy nehledě na socioekonomické podmínky, rasu, sexualitu, či například věk. Je však více než zřejmé, že i tyto faktory ovlivňují nejen životní zkušenost, ale i samotnou perspektivu z ní vycházející, a v konečném důsledku i volební chování, které reprezentaci (ve smyslu zastupitelského orgánu) utváří. Sama Young před přílišným esencialismem, a nesprávným pojetím žen jakožto skupiny varuje v jiném svém díle, kde poukazuje na možnou definici skupiny jako „[...] souboru osob, které uznávají sebe i sebe navzájem v sjednoceném vztahu. Členové skupiny vzájemně uznávají, že společně realizují společný projekt.“ (Young, 1994, 723-724). Vazby jak na ostatní členy skupiny, tak sebe sama jako její nedílnou součást, a konečně i společného cíle ke kterému skupina směřuje, jsou v tomto podání zcela vědomé a aktivní. Aplikovat tuto definici na skupinu žen je nadmíru komplikované, jelikož právě onen jednotný vztah a společný cíl, jsou ve skupině, která prostupuje celou populací, takřka nemožné.

---

⁸ I toto rozdělení je třeba brát s rezervou. Podle Young se jedná o nejvýraznější aspekty sociálních skupin jakožto objektů reprezentace, netvrdí však že by pokrývaly celou skupinovou dynamiku. Nicméně vzájemné postavení těchto aspektů sehrává důležitou roli ve formování pohledu na deskriptivní reprezentaci a vymezení zájmu jako jednoho z možných aspektů nám umožňuje jej takto v dalších pasážích práce porovnat i s jinými teoretickými přístupy

Jedno z možných řešení představuje náhradu konceptu skupiny za koncept *seriality*, který lze vysvětlit na obrazném příkladu autobusové zastávky, na níž čekají různí cestující. Kromě samotné přítomnosti na autobusové zastávce je nic nespojuje: pocházejí z různých společenských vrstev, mají různou barvu pleti, a cestují autobusem na zcela odlišná místa ve městě. Jediná jejich jednota se objevuje v okamžiku, kdy autobus nepřijede (Young, 1994). V takovou chvíli se objeví sdílená potřeba daný problém řešit a ochota takové řešení hledat společně, třebaže si každý z cestujících myslí o kvalitě autobusové dopravy své. Vazba mezi jednotlivými členy je tak přímo spojená s danou situací. Tato situace tedy jinými slovy serialitu utváří.

Perspektiva, která je takové sérii lidí společná, tak představuje pouze výseč jejich životních zkušeností, je ale natolik podstatná, aby vytvářela nejen pocit jednoty, ale i sérii lidí jako společensky zcela relevantní jednotku. Na jedné straně přináší tak tento koncept možnost efektivně pracovat s početnou a heterogenní částí populace, na straně druhé však jednotlivcům ponechává odlišnosti, které hrají roli v politickém boji o voličův hlas. Koncept genderu jako seriality tak balancuje a troufám si tvrdit, že poměrně obstojně, na tenké hranici mezi nástrahami esencialismu a individualismu, který by mohl příliš přísným pohledem na rozdíly mezi ženami znevážit jejich podreprerzentaci jako celku.

Koncepty seriality a sdílené perspektivy se poté v praxi mohou projevit například během nastolování nové agendy, či v obecné rovině během nových diskurzivně relevantních témat, což nepochybně můžeme označit za relevantní požadavek deskriptivní reprezentace v její obecné rovině. Uvedme příklad politické scény bližší, avšak o to názorově kontroverznější, a to například právo na potrat. Téma, které se žen týká dramaticky více než mužů, ale které zejména v poslední době společnost názorově spíše polarizuje, než aby přinášelo konstruktivní diskusi. Ženská zkušenost i perspektiva se vzhledem k tomuto tématu může lišit, o jednotném zájmu či shodě názorů všech žen nelze mluvit ani s nadsázkou. Skupinové uvědomění vzájemných vztahů žen, s cílem najít stejnou odpověď na tuto otázku, bychom v současné české společnosti (a to jak na úrovni občanského aktivismu, akademické sféry, i legislativních institucí) hledali také stěží. Co však zmíněné koncepty jasně ukazují, je potřeba vnímat ženy jako *sérii* osob, jež právě výjimečná, zvnějšku nepostihnutelná perspektiva a strukturálně odlišná pozice zcela opravňuje, aby u takového tématu byly přítomny, nehledě na rozdílnost jejich ideí. Koncept seriality tak umožňuje zachovat pojetí žen jako společenského kolektivu, a tím rozeznat strukturální nerovnosti mezi ženami a muži, zároveň ale tyto nerovnosti nestaví pouze na konkrétních společných atributech (Mottlová, 2015).

Na deskriptivní požadavky tak můžeme nahlížet skrze povahu skupin, kterým se nedostává adekvátního zastoupení, nebo skrze strukturu systému, který k takovému vyloučení vede.

Deskriptivní reprezentace v jistém smyslu určitý esencialismus předpokládá nebo přinejmenším vymezuje skupiny na základě jistých sdílených charakteristik. Kromě nich je zde koncept seriality velmi přínosný právě v tom, že odhaluje i druhou stranu problému podreprezentace. Mimo hledání jisté skupinové nebo sériové relevance jako podkladu pro adekvátní reprezentaci se v jistém smyslu samotný číselný poměr zastoupení jeví jako důvod ke změně. Můžeme tedy tvrdit, že všem ženám v České republice je společné právě a pouze to, že nejsou dostatečně zastoupeny v politických institucích. Neříkáme tím nic o ženách a jejich charakteristice, neodhalujeme tím žádné společné atributy, a přesto vytváříme zcela relevantní sérii, postavenou mimo strukturu současného systému. Takto vnímaná série pak vychází ze sdílené perspektivy nepřítomnosti v rozhodovacích procesech, ve které je ovšem dostatek prostoru pro názorovou i zájmovou pluralitu.

Politika jako souboj přítomných, nebo souboj ideí?

Pojem přítomnosti v jistém smyslu provázel celé mé dosavadní uvažování o deskriptivní reprezentaci, a je na čase mu věnovat zvýšenou pozornost. V díle Anny Phillips slouží pojem *politika přítomnosti* jako protiklad k *politice ideí*, přičemž toto rozdělení v mnoha ohledech koreluje s dříve zmíněným chápáním deskriptivní a substantivní reprezentace. Přináší však zajímavé odpovědi, na některé otázky, které se doposud objevovaly mezi řádky.

Samotnou přítomnost částí společnosti lze podle Phillips nahlížet různě. „Otázky politické přítomnosti jsou do značné míry opomíjeny, neboť pokud se rozdílnost posuzuje z hlediska intelektuální rozmanitosti, nezáleží příliš na tom, kdo reprezentuje škálu myšlenek“ (Phillips, 1994, 76). Přítomnost žen v rozhodovacích procesech tak sehrává podstatnou roli v kvalitě deliberace, ale ze zcela jiných důvodů než které spatřuje diskurz zaměřený na artikulaci existujících zájmů v procesu voleb. Důraz na přítomnost je pak naprosto legitimní v případě, že je daná série obyvatel vyloučena z legislativních orgánů dlouhodobě a strukturálně, tedy pokud existují jisté bariéry, které brání proporcionálnější deskriptivní demokracii. Jinými slovy „[...] v případě, že v rámci existujícího systému působí určitá forma nepříznivého výběru, která snižuje zastoupení určitých skupin pod úroveň, které by dosáhly náhodou.“ (Mansbridge, 1999, 632). V takové situaci sehrává politika přítomnosti důležitou roli, a to nejen s odkazem na jisté sdílené atributy, zkušenosti či perspektivu, ale primárně s důrazem na dlouhodobou a hlouběji zakořeněnou nepřítomnost. Samotná přítomnost dosud marginalizovaných, z politické sféry vyloučených skupin zde představuje základní předpoklad a požadavek deskriptivní reprezentace.

Oproti tomu pojetí politiky, jako bitevního pole různých ideí, koreluje s pojetím reprezentace ve smyslu *acting for*. „Představte si zákonodárny sbor jako obrazovou reprezentaci nebo reprezentativní vzorek národa a téměř nevyhnutelně se zaměříte spíše na jeho složení než na jeho činnost.“ (Pitkin, 1967, 226). Přístup orientovaný na souboj ideí, názorů a zájmů, potažmo výsledků tohoto souboje, se tedy ptá spíše „co?“ než „kdo?“ má být reprezentováno. Toto rozdělení, které již v úvodu bylo nutně vyobrazeno jako nikoliv dichotomické, nýbrž polární, se v tomto místě zdá být velmi mlhavé. Dostáváme se totiž k zásadnímu problému, ke kterému celé dosavadní zpracování standardního přístupu muselo v určitém bodě vyústit – „Pokud by byly zájmy žen zřejmé, neexistuje žádný důvod se domnívat, že musejí být reprezentovány výlučně ženami. Naopak pokud zájmy vnímáme jako různé, nestabilní a v neustálém procesu ustavování, lze jejich reprezentaci jen stěží oddělit od osob, které je reprezentují“ (Phillips, 1998, 234-235). Představa, že určité skupiny voličstva mají jednotné zájmy, které samy o sobě existují ještě před samotným procesem reprezentace, je v dnešní době stále přítomna v politické sféře.

Kritická hranice

Koncept deskriptivní reprezentace, i jeho rozšiřující pohledy, které dosavadní práce zmiňuje, pracují do značné míry s otázkou přítomnosti žen v legislativních orgánech. Koneckonců již samotný úvodní motiv k napsání této práce vycházel z podivu nad nepoměrem žen a mužů v politice. Kromě teoretických náhledů na fungování reprezentace je tak namístě zde zmínit i teorii kritické hranice, která pracuje s otázkou číselného poměru zastoupených žen a jeho důsledky v politické praxi.

Tato teorie se snaží konkretizovat požadavek zastoupení žen na konkrétní číselnou hranici, která bývá nejčastěji stanovena na 30 % (Dahlerup, 1988). Tato hranice je podle zastánců teorie kritická ke změně postavení minority a k jejímu akceptování v roli relevantního politického hráče. Deskriptivně zastoupená menšina, která je však přítomna ve velmi nízkém poměru, se může potýkat s nedostatečně silnou pozicí jak symbolicky, tak formálně. V obrazné rovině se na velmi malé množství zástupců dané skupiny ztlačuje snáze hledí skrze stereotypy, a je snazší skupinu definovat v až esencialistické rovině. Pokud si představíme situaci, kdy je v daném voleném orgánu pouze jedna žena, nebezpečí esencialismu se znovu objevuje v tendenci její jednání chápat jako univerzálně ženské jednání, přičemž mezi ostatními zástupci z řad mužů je automaticky počítáno s jistou pluralitou. Zároveň je její jednání sledováno důkladněji, a právě to, že „vystupuje z řady“, přidává i míru kritických pohledů na její roli v rozhodovacím procesu. Určitá hranice zastoupení tak představuje předpoklad pro přítomnost dostatečné plurality.

Ve formální rovině můžeme přirozeně očekávat velmi nepříjemnou vyjednávací pozici jak pro nastolování specifické agendy, tak i pro běžné politické diskuse. Zároveň tak koncept kritické hranice poukazuje na praktickou nemožnost efektivně ovlivňovat rozhodovací procesy a hlasování, pokud daná skupina nemá adekvátní poměrné zastoupení. Vychází tedy do značné míry z předpokladů deskriptivní reprezentace, ale snaží se je konfrontovat s politickou praxí.

Přestože je zde připomínka reagující na praktickou stránku politického jednání zcela na místě, nelze číselný poměr zvolených zástupkyň považovat za samospasný, jak ostatně soudí i Dahlerup (Dahlerup, 1988). Jistě je potřeba s tímto poznatkem pracovat, počet obsazených křesel však zdaleka nepředstavuje jediný problematický bod standardního modelu reprezentativní teorie, ani praktického modelu reprezentativních orgánů. Dříve, než se pokusím nedostatky standardního modelu shrnout, je třeba přiblížit poslední důležitý bod a tím je vztah mezi voličstvem a jeho reprezentací.

Vztah voličstva a reprezentace

Na tomto místě není překvapující, že deskriptivní i substantivní pól politické reprezentace vykresluje vztah mezi reprezentantem a reprezentovaným odlišně, respektuje vyzdvihují ho v jiných směrech. Zjednodušeně můžeme tvrdit, a polemika mezi *skupinovostí a serialitou* to v mnohém předznamenala, že deskriptivní reprezentace staví na vztahu horizontálním. Bere ohled na vazby a podobnost mezi voličstvem a reprezentantem ve své celistvosti. Přestože důraz na tuto podobnost můžeme chápat jako jistou horizontální povahu vztahu, formální vztah je v standardním modelu jednostranný a směřuje od voličstva k reprezentantům.

Reprezentovaný, v koncepci Pitkin označovaný jako *průvodce(principal)*, je přednější než jeho reprezentant⁹ (*agent*) a determinuje jeho politické jednání. I tento proces však může být vzhledem k přístupu k reprezentaci odlišný. Přestože ho tato práce zpochybňuje, vyjdeme pro ukázkou v prvním případě z předpokladu, že existuje homogenní zájem ještě před samotným ustavením reprezentace. *Agent* je tak chápán ve smyslu *delegát* a jedná v zájmu reprezentovaného, responzivním způsobem k němu (Pitkin, 1967,). Toto pojetí je nutné chápat ve vztahu k aktu voleb, které představují klíčový bod nadřazenosti voliče nad delegátem. Pokud zmíněné jednání nebude dostatečně responzivní, je namístě se domnívat, že volič daného delegáta v příštích volbách již volit nebude. Oproti tomu volnější pojetí odpovědnosti vůči voličům představuje možnost chápat *agenta* ve smyslu *trustee*¹⁰. *Agent* tak na politické scéně sleduje své zájmy, kterým jeho voličstvo důvěřuje. Ačkoliv zde můžeme jistou spojitost s dosavadním dělením vidět, nelze tyto formy odpovědnosti stoprocentně a přímo přiřadit k formám reprezentace v obecné rovině. Opět je přínosnější brát je jako jisté póly, mezi nimiž se reprezentant v politické praxi pohybuje.

---

⁹ Pitkin tuto pozici v originále popisuje jako „somehow prior“ (Pitkin, 1967), což neposkytuje dostatečně vhodný překlad. Nabízelo by se vyjádřit tento vztah jako nadřazenost, což ovšem implicitně vyjadřuje jisté omezení svobodné vůle podřízeného, tedy reprezentanta.

¹⁰ V češtině lze pravděpodobně použít pouze termín „pověřenec“.

Zajímavý pohled na možnou interpretaci odpovědnosti představuje i „*non-objection*“ kritérium¹¹. To spočívá v předpokladu, že je-li zastupován volič, potažmo jeho zájem, vyjadřuje volič svým mlčením souhlas s probíhající reprezentací. Nesouhlas a nespokojenost s aktuálním stavem pak lze spatřit ve volbách, či v urgentnější míře v občanském aktivismu, jako například ve veřejných protestech (Runciman, 2007). Zaprvé tak zdůrazňuje vazbu standardního modelu reprezentace na proces demokratických voleb, a zadruhé v jistém smyslu eliminuje možnost reprezentace symbolů, abstrakcí, či skupin lidí, kteří se jednoduše „nemohou ozvat“. Odpovědnost politické reprezentace, je tak vázána primárně na pravidelné volby, přičemž v průběhu volebního období neposkytuje příliš prostoru pro kontrolu ze strany voličstva. Jiný pohled na vzájemné vztahy v procesu reprezentace nabídne v druhé kapitole konstruktivistický model.

---

¹¹ Nejlépe přeložitelné jako kritérium „bez námitek“, ve smyslu fungování do momentu, kdy se námítka objeví.

Shrnutí standardního modelu a jeho nedostatků

Standardní model politické reprezentace ve formě, v jaké ho ukazují v dosavadní části této práce, můžeme chápat jako dva opačné póly a prostor vymezený mezi nimi. I přes opačné tendence v mnoha otázkách však pozorujeme několik společných znaků. Prvním z nich je paradoxní otázka reprezentace – co nebo kdo má být reprezentován/o. Přestože se nabízí mnoho směrů, ve kterých hledat odpověď, stále všechny vychází ze stejného bodu, tedy z předpokladu, že v zastupitelské demokracii existuje *objekt*, ať už figurativní či abstraktní, který je reprezentován. Trpný rod nejen v této formulaci, ale i v samotném „paradoxu reprezentace“, podtrhuje pasivní povahu celého konceptu reprezentace. Přestože je na substantivním pólu kladen důraz na reprezentantovo odpovědné jednání, samotný vztah mezi ním a reprezentovaným je pasivní a v časovém období mezi volbami v podstatě neměnný. Standardní model tak jistou dynamiku může vykreslovat ve vystupování reprezentanta v rámci dané volené instituce, jeho vztah s voličstvem však můžeme ohraničit stejně jako volební období. Důležité jsou procesy předcházející volbám, ve kterých je zvolen, a určitá reflexe během voleb následujících, kde se projevuje nadřazenost voličstva. V prostoru mezi těmito body je však reprezentace obrazně řečeno skryta pod pokličkou.

Přestože staví standardní model formálně reprezentované nad jejich reprezentanty, neposkytuje příliš flexibilní možnosti, jak tuto nadřazenost projevit. Tato strnulost však předchází ve standardním modelu reprezentaci jako takovou a objevuje se již u samotného definování objektu. Chápeme-li jako objekt určitou skupinu lidí z pohledu substantivního, pak se předpokládá, že jednotný zájem, který v tomto modelu představuje určitý vstup, existuje v hotové podobě již před formální reprezentací. Chápeme-li jako objekt určitou skupinu lidí z pohledu deskriptivního, pak opět předpokládáme, že daná perspektiva či společenská pozice kterou sdílí, existuje dříve než reprezentace. Jinými slovy reprezentaci zde můžeme chápat jako „black box“, nebo ještě obrazněji jako hrnec. Do něj se jako suroviny vkládají předem definované substantivně pojímané zájmy, či deskriptivně pojímané zastupující figury. Přestože se standardní model ptá na povahu či původ těchto surovin, v moment vložení do hrnce a přiklopení pokličkou se o ně přestává zajímat, a to až do doby, kdy je na konci volebního období potřeba pokličku zvednout a složení reprezentace změnit či upravit. V mezičase se však pod pokličku nenahlíží, kromě výjimečných případů, kdy dojde k závažné změně, a nespokojenost s povahou reprezentace vybublá na povrch ve formě protestu či jiné mimořádné společenské mobilizace.

Vstupní hodnoty standardního modelu reprezentace jsou do značné míry statické, a musí být utvořeny před reprezentací samotnou. Ať už mluvíme o perspektivách, či zájmech, nehledě nyní na jejich reálnou a unifikovanou existenci, standardní model reprezentace je pouze přenáší do politické sféry, aniž by s nimi nějak interagoval. Existují však tyto vstupy ještě před samotným procesem reprezentace? Nebo se dynamicky proměňují právě v průběhu reprezentace a během interakce s politikou aktivitou? Na tyto otázky se v následující kapitole pokusí odpovědět konstruktivistický přístup k teorii reprezentace.

Konstruktivistický obrat v teorii reprezentace

Z nedostatečné flexibility standardního modelu vychází potřeba pro nové rámování nejen vstupních předpokladů reprezentace, ale samotného procesu reprezentace. Ten nebyl dosud zcela viditelný ani uchopitelný, a vytvořil tak prázdný prostor, který se pokusilo vyplnit hned několik akademiků a akademiček svými příspěvky, většinou vycházejícími z konstruktivismu v obecném slova smyslu-tedy z předpokladu, že politické jevy nejsou plnohodnotně vytvořeny samy o sobě, nýbrž jsou vytvářeny v dynamickém procesu. Důraz je kladen na vznik a změnu jevů během procesu samotného, nikoliv na statické vstupy a výstupy.

Jeden z nejvýznamnějších pokusů o vystižení této dynamiky představuje dílo *The Representative Claim*¹² od Michaela Sawarda (Saward, 2006, 2010). Saward v něm nabízí nový pohled na vztah reprezentace a jeho aktéry. Shrnuje jej do definice, která na první pohled působí komplikovaně, ale její rozbor v následující kapitole odhalí ne jeden důležitý bod. Proces reprezentace podle Sawarda probíhá následovně: *autor* reprezentace (*maker*) předkládá *subjekt*, který zastupuje *objekt*, který se vztahuje k *referentu* a je nabízen *publiku* (*audience*) (Saward, 2006). Lépe tento vztah pomůže vysvětlit hypotetický příklad: Politčka (*autor*) nabízí sebe sama jako reprezentantku (*subjekt*), která obhájí právo na vyrovnané zastoupení žen (*objekt*), jakožto právo všech žen (*referent*). Tento claim je nabídnut k posouzení ženám-voličkám (*publikum*). Hned na tomto místě se objevují dvě důležité roviny, které si zaslouží specifickou pozornost v dalších podkapitolách. Zaprvé, reprezentace je zde vnímána jako dynamický proces vytváření *claimu*¹³ a jeho posuzování. Z toho vychází i druhý bod, a tím je potřeba blíže specifikovat aktéry, a jejich vzájemné vztahy. Abychom možnosti, které koncept reprezentativního *claimu* přináší, mohli lépe sledovat v otázce reprezentace žen, pokusím se nejprve přiblížit dílčí části Sawardovy definice.

---

¹² V roce 2006 byl publikován pod tímto názvem článek v *Contemporary Political Theory*, následně v roce 2010 vydal Saward stejnojmennou knihu, která s konceptem pracuje podrobněji.

¹³ Opět se práce dostává k nedostatečně výstižným překladům některých původních pojmů. Spojení „*Representative claim*“ by bylo možné překládat jako reprezentativní nárok, nebo nárok na reprezentaci. Zároveň je však nutné tento nárok v jistém smyslu chápat i jako tvrzení či požadavek, který je vznesen do politického procesu, a který má nějakou odpověď. Vzhledem k nedokonalému překladu i specificky vymezenému pojmu budu nadále v práci používat původní pojem *claim*.

Reprezentativní claim krok za krokem

Přestože je Sawardův přístup, v jistém smyslu velmi flexibilní a variabilní, domnívám se, že prozkoumání jeho definice, která na první pohled působí poměrně komplexně, nám v mnohém usnadní další práci s tímto konceptem. Zároveň je třeba si uvědomit, že tento proces není lineární a v mnoha místech má spíše cyklický charakter. Pro dosažení větší přehlednosti však považuji za nutné ho dočasně chápat v podobě téměř lineární a přiblížit jednotlivé části postupně. Jejich komplexnější vzájemné vztahy budou následně snáze vysvětlitelné.

Autor a subjekt

Autor je chápán jednoduše jako osoba, která tvrdí, že něco nebo někoho reprezentuje, tedy vznáší reprezentativní *claim*. V mnoha případech bude tedy *autorem* politická strana, nebo její konkrétní člen, a tak se nabízí otázka, zda je vůbec nutné vnímat *autora* jako specifický prvek tohoto procesu. Pokud *autor* nabízí sebe sama jako *subjekt*, je nutné mít pro ně dvě kategorie? Oddělený prvek autora plní dvě funkce. Zaprvé představuje možnost rozvázat pevné pouto reprezentace a voleb a vnímat relevantní společenskou roli reprezentace i v nevolených funkcích. Veřejně aktivní osobnosti či občanské spolky tak mohou přicházet s *claimy*, které by už ze své podstaty neobstály ve volebním procesu. Zejména pokud mluvíme o nedostatečné reprezentaci, ve smyslu nedostatečného počtu volených zástupců, kteří by na půdu politické instituce přinášeli danou agendu, pak není příliš překvapující, že se potřeba artikulace této agendy projeví mimo institucionální politiku. Kritickým pohledem lze stále namítat, že i když se vymezujeme vůči čistě elektorálnímu chápání reprezentace, není důvod rozlišovat mezi *autorem a subjektem*, pokud se jedná o stejnou osobu, nehledě na to, zda jí je nebo není reprezentant volené instituce. Takového oddělení od čistě elektorálního vnímání reprezentace by jistě šlo dosáhnout i jiným krokem, než je přidání nového dílčího bodu reprezentačního procesu.

Autor však nevznáší *claim* jen vůči ostatním, nýbrž i vůči sobě. Pokud sám sebe nabízí jako subjekt, pak „vznáší tvrzení o sobě jako o subjektu a svých voličích jako o objektu, ba dokonce o vazbách mezi nimi; tvrdí nebo naznačuje, že tento subjekt, který vidíte a slyšíte, je nejlepším reprezentantem takto chápaného voličstva“ (Saward, 2010, 48). Jinými slovy, pokud je *autor a subjekt* jedna a tatáž osoba, rozdíl mezi těmito rolmi můžeme chápat jako rozdíl mezi tím kdo je a do jaké role se stylizuje, a to zejména vůči objektu. Vztah mezi reprezentantem a reprezentovaným je zde stále klíčový, jeho povaha se však začíná tvořit právě *autorem*, respektive jeho *claimem*.

Tento jev však neplní pouze performativně marketingovou funkci ve smyslu sebezprezentace v tom nejlepším světle. Jistě, sebe-pojetí jako reprezentanta lidu, bychom mohli spatřit a důkladně analyzovat v nejednom předvolebním prohlášení politiků ze všech koutů politického spektra. *Autorův claim* na sebe jako *subjekt* hraje však důležitější roli ve vytváření vztahu k objektu a publiku, k čemuž se dostanou následující podkapitoly. Cílem není vytvořit subjekt, který bude mít největší šanci na zvolení, nýbrž vytvořit základ co možná nejhlubšího vztahu subjektu a objektu, reprezentanta a reprezentovaného, a v konečném důsledku politické a veřejné sféry.

Zmíněné poznatky obhajují, proč je přínosné rozlišovat mezi pojmy *autor* a *subjekt* i v případě, že se fyzicky jedná o jednoho aktéra. Viditelnější potřebu pro rozlišení těchto prvků představují situace, kdy *autor* nabízí jiný subjekt. Saward uvádí příklad, kdy „Marx (autor) nabídl dělnickou třídu (subjekt) jako symbol revoluční naděje (objekt) budoucím příslušníkům této třídy (publiku)“ (Saward, 2010, 38). Dodržujeme-li rozdělení pojmů autor a subjekt, pak se podobných případů, kdy subjekt nebude standardní reprezentant¹⁴, může jistě objevit více. Ostatně právě tímto vystoupením z institucionálních hranic může reprezentativní *claim* zkoumat i vliv nevolených reprezentantů.

Oddělení těchto pojmů můžeme také vidět v situacích, kdy autor vznáší *claim*, ale za subjekt označuje jiného politického aktéra. Toto vnímání pak přináší zajímavé možnosti interpretace situací, jako je například druhé kolo prezidentských voleb v českém volebním systému. Kandidát, který do druhého kola nepostoupil, oslovuje svoje voliče z kola prvního, a jako jejich vhodného reprezentanta označuje jednoho z úspěšných kandidátů. Jednak tím veřejně vyjadřuje podporu danému kandidátovi, zároveň ale přesouvá vlastní *claim* na jiný subjekt.

---

¹⁴ Zde myšleno ve smyslu reprezentant dle standardního modelu, tedy volený zástupce v konkrétní politické instituci.

Objekt reprezentace-co je tedy reprezentováno?

Každý reprezentativní claim tak vytváří obraz jak subjektu, tak objektu. Performativně tedy nabízí odpovědi jak na otázku „co má být reprezentováno?“ tak na otázku „kdo to reprezentuje?“. Otázku „co je reprezentováno?“ zodpovídá každý *claim* specificky, přičemž hranice takového vymezení jsou poměrně volné. Objekt reprezentace není přejímán z dříve existujících figurativních či abstraktních vstupů, ale je vytvářen až samotným *claimem*. Budu-li tvrdit, že zastupuji všechny ženy ve společnosti, není nutné, a pohledem konstruktivistického přístupu ani možné, aby taková skupina již formálně a vědomě existovala v pevně daných hranicích, ještě před samotným procesem reprezentace. Objekt vzniká právě tím, že autor vyřkne jeho povahu v rámci *claimu*. Tvrdím-li tedy, že reprezentuji všechny ženy ve společnosti, pak zároveň nutně říkám něco o všech ženách ve společnosti-vytvářím je jako objekt, který má určité vlastnosti-slovníkem standardního modelu tedy zájmy, perspektivu, či společné postavení mimo strukturu systému. Objekty reprezentace se přirozeně nedají vygenerovat z vzduchoprázdna, a v mnoha ohledech musí reflektovat skutečnost, nikoliv ji ovšem pouze přenášet do politické sféry.

Tím, že je tento objekt vytvářen *claimem* samotným, získává i možnost odpoutat se od fyzických osob a jejich skupin. Abstraktní hodnoty, budoucí generace, či nefigurativní životní prostředí zde dostávají možnost dostat se mnohem výše v diskurzivním žebříčku politických hodnot, přestože nemají možnost „ozvat se“. Adekvátnost *claimu* jejich reprezentace totiž v tomto modelu neposuzují pouze oni, nýbrž publikum.

Publikum

Dosavadní poznatky reprezentativního *claimu* by jen těžko obstály jako demokraticky legitimní, pokud bychom vynechali roli publika. „Reprezentativní claimy mohou fungovat nebo dokonce existovat pouze tehdy, pokud je publikum nějakým způsobem uznává a je schopno je přijmout, odmítnout nebo akceptovat, případně se jimi jinak zabývat. Málo politického smyslu má claim, který se nesnaží oslovit určité (národní, místní, etnické, náboženské, jazykové, třídní či jiné) publikum“ (Saward, 2010, 49). Publikum tak v Sawardově schématu představuje druhou stranu reprezentačního procesu. Samotné *claimy* reprezentace, ani vazby, které jejich autoři vytváří, nejsou pro reprezentaci dostačující, a musejí být vždy dotvářeny právě až interakcí s publikem.

Pozornost si zaslouží i samotné vymezení publika. V běžné politické praxi, zejména v období probíhajících volebních kampaní, sledujeme různé politické aktéry ve snaze oslovit různé vrstvy obyvatel. Jedno z možných dělení nabízí pravo-levé politické spektrum, a snaha politických stran o kontrolu jedné části tohoto spektra. Vlivem rozvoje nástrojů masové komunikace i proměnou politické praxe pak můžeme sledovat vypjaté snahy politických aktérů o oslovení různých vrstev i na základě dalších štěpících linií. Pokud všechny tyto politicky-marketingové snahy zredukujeme na jejich základní fungování, objevíme snahu vyjmout ze značné komplexní společnosti určitou výseč, pro kterou bude dané sdělení relevantní. O to samé se pokouší i autor reprezentativního *claimu* v Sawardově schématu. Jak už bylo naznačeno u předchozích dílčích částí, tato výseč z celku není předem jasně definována, nýbrž je částečně utvářena v průběhu. Vymezení publika, pro které bude konkrétní *claim* relevantní, tak úzce souvisí s možností publika na *claim* reagovat. Oslovit právě jednu danou část společnosti opět neznamená najít její již existující vymezení, nýbrž ji do značné míry vymezit samotným oslovením. Vymezení publika v hranicích, které odpovídají společenské realitě, a se kterými se publikum samo jednoduše ztotožní, značně zvyšuje šance na přijetí daného *claimu*.

Shrnutí konstruktivistického modelu

Hlavní obrat, který konstruktivistický model nabízí je vnímání reprezentace jako dynamického a vícestranného vztahu. Primárně překračuje jednosměrný vztah *principal-agent*, a to hned v několika rovinách. Tento vztah představuje ve standardním modelu jistou záruku legitimacy a odpovědnosti, spjatou s pravidelným konáním voleb. Směr tohoto vztahu směrem od reprezentovaného k reprezentantovi neslouží však pouze jako jakási „zpětná kontrola“ aktivit reprezentanta v budoucích volbách, ale i jako jednosměrný most mezi objekty reprezentace a politickou sférou. Konstruktivistický model si primárně klade za cíl lépe vystihnout komplexní a dynamickou povahu fungování politické reprezentace, a tak musí nutně specifikovat funkce většího množství aktérů.

Pojetí autora jako určitého počátku procesu reprezentace, podtrhuje nutně performativní charakter, který konstruktivismus reprezentaci přikládá. „Procesy vytváření *claimů* a následné přijetí nebo odmítnutí publikem nebo jeho částí vytvářejí reprezentaci“ (Saward, 2010 str. 67). Reprezentace nezačíná zvolením do funkce, nýbrž vyřčením *claimu*, či prohlášením, že něco nebo někoho reprezentuji. Pokud tvrdím, že představuji pro danou skupinu obyvatel vhodného reprezentanta, který bude zastávat určitou pozici k dané problematice, a tvrdím toto veřejně, pak nutně nabízím určitý obraz všech zmíněných bodů (tedy sebe sama, dotčené skupiny obyvatel i pozici samotnou). Tento obraz má své původní zdroje či inspirace v osobních zkušenostech či společenských strukturách, konkrétní podobu mu však dávám já právě skrze jeho veřejnou performanci.

Stejně jako umělecké dílo, i reprezentativní performance dostává smysl až svojí interakcí s publikem. V té se objevuje další klíčový rozdíl oproti standardnímu modelu. Tato interakce má hned několik důležitých důsledků, první z nich však přímo rozporuje standardní model. Je-li reprezentativní *claim* vyřčen reprezentantem, pak během samotné interakce publika s *claimem* vzniká prostor pro ovlivnění reprezentovaného. Vzájemný vztah, který představuje jeden ze základních kamenů standardního modelu, je tak obrácen, respektive se připouští jeho obousměrná povaha. Duální povaha tohoto vztahu je opět součástí dynamického procesu, a musí být vnímána v kontextu reprezentativního *claimu*. Samotné otočení vztahu reprezentace ve standardním modelu by totiž mohlo vést k situaci, kdy reprezentant ovlivňuje bez zpětné vazby reprezentovaného, což poměrně rychle ohrožuje hranice demokratické legitimacy, která chápe lid jako v jistém smyslu svrchovaný.

Pokud je však do tohoto vztahu přidáno publikum, jehož role je velmi podstatná pro úspěch *claimu*, pak můžeme toto „ovlivňování“, chápat více jako výzvu ke společnému formování otázky „co je ve skutečnosti reprezentováno“. Dualita tohoto vztahu také předpokládá, že jisté ovlivňování existuje v obou směrech, a konečná podoba reprezentativního *claimu* pak vzniká lidově řečeno „někde uprostřed“.

Víceznačnost vztahů v konstruktivistickém schématu reprezentace může dospět až do stavu jistého zacyklení, což na první pohled představuje prostor pro kritiku, ve skutečnosti ale jistý cyklus tohoto schématu ukazuje nové formy vnímání reprezentace. Pro lepší přehlednost jsem při rozboru aktérů reprezentačního procesu vztahy považoval za téměř lineární, směřující od autora až k publiku. V jistém smyslu jsem se tak dopustil roztržení právě jednoho z cyklů, který nám konstruktivismus nabízí. Právě samo publikum totiž může přicházet s *claimy*, nabízet subjekty jako vhodné reprezentanty, a samo se aktivně podílet jak na definování svých zájmů v politické sféře, tak na demografickém, socioekonomickém, či kulturním vymezení sebe sama. Možnost začít cyklus reprezentativního *claimu* právě u publika zde představuje další bod, který v jistém smyslu opouští vazbu na reprezentaci volenou v pravidelných volbách, a to jak časově, tak systémově. Vznést reprezentativní *claim* je totiž pohledem konstruktivistického modelu možné prakticky kdykoliv, což v praxi může lépe reflektovat aktuálnost potřeb některých společenských skupin, které nejsou časově vázány na volební období. Pokud *claim* vznáší právě publikum mimo volební období, pak můžeme předpokládat, že i subjekt reprezentace nebude součástí standardní parlamentní instituce. Jako relevantní subjekty tak můžeme spatřovat občanské spolky, či neziskové organizace.

Střet přístupů v praxi-Fórum 50 %

Dosavadní kapitoly práce se pokusily přiblížit teoretické pohledy na reprezentaci, které v mnoha ohledech stojí proti sobě. Jejich vzájemné odchylky i podobnosti můžeme porovnávat v teoretické rovině, domnívám se však, že přínosnější bude tento střet ukázat na konkrétním příkladu. K tomu jsem zvolil neziskovou organizaci Fórum 50 %¹⁵, která podporuje vyrovnané zastoupení žen a mužů v politice, a to z několika důvodů. Jednak se jedná o neziskovou organizaci, která sama přichází s určitým reprezentativním *claimem*, a není přímo vázána na volební procesy. Tento *claim* ale obecně směřuje k požadavkům deskriptivní reprezentace, a tak se domnívám, že může odhalit některé důležité poznatky jak o konstruktivistickém, tak o standardně-deskriptivním přístupu.

Následující podkapitola vychází z obecných prohlášení a cílů Fóra a publikací, které jsou volně přístupné z oficiálního webu¹⁶. Pro lepší vykreslení některých aspektů fungování Fóra v praxi jsem uskutečnil polostrukturovaný rozhovor s Markétou Kos Mottlovou, která v současnosti působí nejen ve Fóru, ale i ve *Výboru pro vyrovnané zastoupení žen a mužů v politice a rozhodovacích pozicích*¹⁷, který je součástí *Rady vlády pro rovnost žen a mužů*¹⁸. Problematice rovného zastoupení žen, a posléze mechanismu kvót, jakožto možnému řešení tohoto problému, se Mottlová věnovala již ve své bakalářské (Mottlová, 2011) a magisterské (Mottlová, 2014) diplomové práci, některým dalším souvisejícím tématům pak věnovala další akademické publikace (Mottlová, 2015, 2017). Její akademická kariéra tak tvořila ideální předpoklad pro aktivní působení v neziskové organizaci, a oba tyto aspekty přínosným způsobem refletovala ve zmíněném rozhovoru.

---

¹⁵ Pro lepší přehlednost budu nadále v textu zmiňovat organizaci pouze označením Fórum, vždy mám přitom na mysli konkrétně Fórum 50 %.

¹⁶ <https://padesatprocent.cz/cz/o-nas>

¹⁷ https://www.vlada.cz/cz/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/vyrovnane_zastoupeni_v_politice_a_rozhodovani/vybor-pro-vyrovnane-zastoupeni-zen-a-muzu-v-politice-a-rozhodovacich-pozicich-121939/

¹⁸ <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/rada-vlady-pro-rovnost-zen-a-muzu-121632/>

Deskriptivní cíl

Jak již sám název napovídá, Fórum 50 % je nezisková organizace, která usiluje o rovné zastoupení žen v politice, přičemž za jedno z hlavních řešení považuje mechanismus kvót. Zároveň za jeden ze svých hlavních principů označuje nadstranickost, a snaží se usnadnit cestu do politiky ženám na všech úrovních.

Mechanismus kvót, ať už na stranické či obecně parlamentní úrovni, představuje hlavní řešení v kontextu deskriptivní reprezentace. Vychází z představy, že reprezentativní orgán by měl představovat určité zrcadlo společnosti, a pokud tomu tak není, je potřeba specifických kroků, které přiblíží složení reprezentativního tělesa reálnému složení společnosti. V obecné rovině jsou také kvóty zmiňovány jako řešení demokratického deficitu, který nedostatečná reprezentace poloviny společnosti představuje. Vzhledem k délce svého působení i akademickému pozadí si Fórum podle mého názoru uvědomuje rizika, která čistě deskriptivní přístup k reprezentaci přináší, a snaží se jim ve formování svého cíle vyhnout.

Nutnost vymezení konkrétních předpokladů reprezentace uvádí Mottlová již v úvodu rozhovoru: „Když argumentujeme, proč by mělo být víc žen v politice, tak říkáme, že ženy mají nějakou specifickou perspektivu, zkušenost třeba jinou, než mají muži v určitých tématech. Spíše existuje nějaká perspektiva, zkušenost, která v politice chybí, například z hlediska rozdělení genderových rolí. Ženy jsou více na rodičovské dovolené, a spousta žen z naší zkušenosti i vstupuje do politiky na komunální úrovni, protože jsou na rodičovské a vadí jim, jak ten veřejný prostor kolem nich vypadá, že není dostatek míst ve školkách, že chybí dětská hřiště a podobně“ (Mottlová, 2023).

Fórum tak zdůrazňuje společnou perspektivu jako základní předpoklad reprezentace, a to primárně skrze zkušenost, která je u některých témat už z jejich podstaty u mužů a žen zcela odlišná. „Důraz je třeba klást spíše na odlišnou zkušenost (i když zkušenost žen a mužů se v mnoha případech překrývá) a odlišnou socializaci [...], kterou bychom měli chápat jako aktivní budování vlastní osobnosti“ (Šprincová et al., 2016). Domnívám se, že absence více perspektiv je pro demokratickou společnost negativní téměř vždy, existují však témata, kdy vyloučení některých perspektiv do značné míry zpochybňuje legitimitu rozhodování, což potvrzuje i pohled Mottlové: „Myslíme si, že když se řeší témata typu porodnictví, nebo zlepšení porodní péče, a diskutují o tom jenom muži, že je to prostě absurdní.“

Otázka rozdělení „ženských a mužských témat“ je sama o sobě velmi ožehavá, a nabízí prostor pro oprávněnou kritiku. Dovolím si však tvrdit, že jsou témata a situace, kdy poměr přítomných mužů a žen vzhledem k danému tématu nelze označit jinak, než jako absurdní¹⁹. Nicméně Fórum se svojí působností nesnaží definovat témata, která patří pouze ženám či pouze mužům, nýbrž určitou zkušenost žen dostat obecně do politické diskuse, a to v celém ideologickém spektru, skrze mimostranickou spolupráci.

Zajímavým způsobem se pohledem Fóra můžeme podívat na určité nebezpečí esencialismu, které je do jisté míry spojeno se zvýšenou pozorností kladenou na malé množství aktivních političek. Důraz na větší počet žen podle Mottlové akcentuje i to, že „[...] ženy jsou různé a nerepresentují jedno ženství. Například kandidatura Danuše Nerudové-všichni měli tendenci se k tomu vyjádřit, jestli ona je ta správná žena na pozici prezidentky, ale kdyby tam byly další 3-4 ženy, tak by byly zastoupeny různé ženy, a v tomto ohledu by to bylo jednodušší. Ale když je tam jedna žena, tak je na ní upřeno mnohem více pozornosti a u těch mužů to takhle není, protože nejsou vnímány jako menšina. Když ta nabídka žen bude širší, tak už to nebudeme vidět skrze to rozdělení ženy/muži.“

Příliš esencialistické pojetí tak není pouze otázkou deskriptivní teorie reprezentace, nýbrž se projevuje i reakcí veřejnosti na jednotlivé reprezentantky, které jsou sledovány jinak v důsledku své ojedinelosti v mužském prostředí. Proti esencialismu tak nestojí jenom část teoretického kánonu, ale i požadavek na větší množství žen, umožňující pluralitu ženských politických pozic.

---

¹⁹ Namátkou můžeme vybrat setkání zástupců všech ženských kolektivních sportů, které proběhlo v březnu 2023, a o kterém na svém webu informovala Národní sportovní agentura. Součástí článku byla i fotografie zúčastněných, na které najdeme 2 ženy a 14 mužů.
<https://agenturasport.cz/nsa-hostila-setkani-zastupcu-kolektivnich-zenskych-sportu/>

Konstruktivistický proces

Pokud bychom sledovali působení Fóra podrobně pohledem reprezentativního *claimu*, můžeme chápat samotnou organizaci jako autora *claimu*, který nabízí sebe sama jako subjekt, reprezentující všechny ženy (objekt), skrze apel na jejich adekvátní institucionální zastoupení, přičemž tento *claim* je zároveň nabízen celému ženskému publiku. Vykresluje tak ženy jako sérii osob, která je v důsledku určitého demokratického deficitu nedostatečně zastoupena v rozhodovacích procesech, nehledě na své ideologické, regionální či socioekonomické zázemí. Nejen nadstranickost, ale i důraz kladený na konkrétní kroky snazšího vstupu na politickou scénu, směřují k uchopení této skupiny právě na základě strukturální nerovnosti.

Součástí tohoto *claimu* i je tvrzení, že existují různé bariéry, které ženám značně komplikují vstup do politiky, a že tyto bariéry je potřeba odstraňovat nejen legislativně, ale i strukturálně a diskurzivně. Tento *claim* tak u publika nabízí možnost přijetí a ztotožnění se s problémy, kterým ženy při usilování o mandát čelí, nebo naopak odmítnutí samotné existence nerovného postavení. Druhý zmíněný příklad zajímavě reflektuje jak pohled na reakci žen, které se necítí být podreprezentovány, či tuto skutečnost nepovažují za akutní problém, tak pohled na již zvolené reprezentantky, které se ocitnou ve velmi minoritní pozici vůči mužům. Nejen v reakci publika, ale i reprezentace, tak můžeme vidět odmítnutí *claimu* na základě argumentace, která této problematice odepírá její hluboce zakořeněný strukturální charakter, a v jistém smyslu ji přiznává status quo. Tento přístup v praxi shrnuje Mottlová následovně: „Často se nám stalo, že ta politička, když byla v nějakém neformálním prostředí popisovala, jak bylo těžké se prosadit na kandidátní listinu na volitelné místo, a otevřeně si stěžovala, protože byla v bezpečném prostředí. Ale pak do médií v nějakém rozhovoru řekne, že ženy nemají v politice žádný problém²⁰. Já si myslím, že u většiny je to nějaký obranný mechanismus.“ (Mottlová, 2023)

---

²⁰ Tento efekt je v literatuře označován jako „syndrom včelí královny“, a jedná se o situaci, kdy minoritně zastoupené ženy zpochybňují existenci systémových překážek, a na svém vlastním úspěchu dokládají možné prosazení všech ostatních žen. (Dahlerup, 1988)

V podobném duchu se nese i jeden z proudů argumentace proti kvótám obecně – jestliže neexistují formální bariéry pro vstup některých skupin do politiky, pak ji můžeme považovat za souboj rovných příležitostí a zasahování do něj podryvá volnou demokratickou soutěž, přičemž dosazuje do rozhodujících pozic méně kompetentní zástupce. Zároveň se i zde projevuje dvojí očekávání, které obecně publikum v některých případech na političky klade, „Musejí prokázat, že jsou stejně schopné jako muži, a zároveň [...] musejí prokázat, že více žen s sebou přinese změnu“ (Šprincová, a další, 2016).

Potřebu dynamického chápání reprezentačních vztahů v jistém smyslu ukazuje i nadstranický princip a mimoparlamentní působení Fóra. „My propojujeme političky napříč stranami, což ony samozřejmě dělají samy od sebe, ale myslím si, že je to pro ně důležité. Třeba na těch setkáních potom vidí, že mají podobné zkušenosti, protože to jsou ženy, nikoliv že jsou političky za danou stranu.“ Přestože se ženy do politiky přirozeně dostávají na základě stranické příslušnosti, což činnost Fóra nijak nezpochybňuje, utváření některých jejich postojů či agend probíhá právě až konfrontací se zkušenostmi žen z jiných politických stran. Reprezentativní *claimy*, které ženy političky následně mohou vytvářet, vykreslují jak sebe samotné, tak publikum na základě těchto zkušeností, které se v mnoha ohledech vymykají kategoriím, se kterými dosavadní politická sféra byla schopna pracovat.

Závěr

Politická reprezentace sehrává v liberálně demokratické společnosti velmi důležitou úlohu. Ještě důležitější je však uvědomit si, jaké problémy mohou společností prorůstat, pokud taková reprezentace neplní svou funkci, tedy vede ke stavu, kdy je z ní část společnosti zcela vyloučena, nebo se necítí být reprezentována adekvátně. Aby voličstvo získalo pocit adekvátního zastoupení, nabízí se otázky, co přesně má být reprezentováno, respektive kdo to má reprezentovat. První část této bakalářské práce představila několik standardních odpovědí na tyto otázky, přičemž se na několika úrovních vymezila vůči stále aktuálnímu substantivnímu pohledu, který jako hlavní zdroj reprezentace představuje skupinové zájmy. Místo hledání předem definovaných a uvědomělých zájmů žen, spatřuje důležitější příčiny nedostatečné reprezentace. Důraz je kladen především na rozdílné zkušenosti v některých konkrétních tématech, a na rozdílné systémové postavení žen a mužů. V obou případech ale standardní model hledá již utvořené základy reprezentace ve společnosti, a pomocí voleb je přenáší na politickou scénu.

Nedostatky, které takto pasivní přístup k demokracii skrývá, se pokusil v druhé části odhalit model konstruktivistický. Komplexní dynamiku politické reprezentace, i širší spektrum relevantních autorů se snažil vysvětlit skrze koncept reprezentativního *claimu*. Ten se přidává ke kritice předpokládaných předem existujících ženských zájmů, umožňuje však jejich formování právě během procesu reprezentace, ke kterému ovšem musí mít ženy rovný přístup. „Jinými slovy je potřeba, aby ženy byly nejprve součástí politického rozhodování, což jim následně umožní artikulovat určité zájmy. Nelze však předvídat jejich obsah, a navíc je pravděpodobné, že různé ženy budou takovým zájmům rozumět různě“ (Šprincová et al, 2016, 10). Přínos reprezentativního *claimu* spatřuji v této práci především v možnosti odpoutat některé podstatné otázky reprezentace od pravidelnosti voleb. Jistý odklon od reduktivního pojetí reprezentace, které ji svazuje toliko s volebním mechanismem, vytváří prostor pro nestranné a neziskové organizace, které právě k některým společenským perspektivám mohou mít bližší vztah, a efektivněji je implementovat do reprezentativní dynamiky.

Z toho důvodu představuje poslední kapitola této práce určitou syntézu poznatků obou teoretických přístupů, která je sledována skrze neziskovou organizaci Fórum 50 %. Troufám si tvrdit, že střet teoretických přístupů tato organizace ilustruje velmi obrazně, jelikož skrze metody popisované konstruktivistickou teorií spěje k cílům definovaným deskriptivním pohledem standardního přístupu.

Požadavky deskriptivního zastoupení, které Fórum 50 % artikuluje, uvědoměle vychází z teoretických základů politické reprezentace a pracují do značné míry i s možnou kritikou. Jako hlavní předpoklady skupinové reprezentace žen nepředkládá jednotné ženské zájmy, ani obecně přijímanou esenci ženství, nýbrž podobné sdílené zkušenosti, perspektivy, a dlouhodobou nepřítomnost v politické sféře. Přítomnost většího množství perspektiv považuje za důležitou součást demokratické legitimacy. Zároveň poukazuje na nemožnost vzniku nové, či řešení stávající agendy bez přítomnosti žen napříč politickým spektrem – nejen v tomto bodě silně vychází ze svého nadstranického přístupu. Ostatně pokud by podreprezentace žen měla být napravena substantivní metodou, a do politiky prosazen určitý „ženský zájem“, pravděpodobně by větší šanci na úspěch měla právě jednotná strana žen.

Impulzy, které přináší konstruktivistický obrat, však v působení Fóra 50 % můžeme sledovat pouze částečně. Fórum se nachází v pozici relevantního aktéra mimo volební mechanismus a sledovanému tématu přináší jak politickou, tak mediální pozornost. Samotný *claim* má však podobu poměrně obecného požadavku, a nesnaží se publikum efektivně vymezit či zmobilizovat. Mimostranický princip spolupráce a překonávání konkrétních překážek tak ve výsledku neposkytují dostatečnou platformu pro interakci publika s *claimem* samotným. Dynamickou povahu reprezentace však úspěšně podtrhuje v možnosti mentoringu političek a programů zaměřených na konkrétní překážky, kterým v převážně mužském prostředí musí čelit-ty jsou však poměrně pevně svázány s volebním mechanismem. Je-li tedy standardní model kritizován za svou strnulost v přenášení postojů na politickou scénu, pak vnější působení Fóra nabízí dostatečný prostor pro formování zájmů a agendy právě v procesu reprezentace, a to napříč stranickým spektrem.

Vztah voličstva a reprezentace, který se pohledem konstruktivistického obratu také změnil, pak Fórum v jistém smyslu mění i aktivitami, které se snaží voličky do politiky aktivně zapojit – opět tedy reflektuje nutnost jisté ohebnosti, a místo snahy uchopit zájem voličky a přenést ho do politické sféry, se snaží dané voličce usnadnit cestu k samostatnému artikulování vlastní perspektivy.

Domnívám se, že jisté nedostatky praktické aplikace konceptu reprezentativního *claimu*, nejsou pouhým důsledkem zvolením konkrétní organizace. V současné společnosti nespátřují platformu dostatečně deliberativní, která by interakci *claimu* s publikem umožňovala v uspokojivé míře. To ovšem nemusí nutně představovat normativní kritiku samotného konceptu, nýbrž nepřipravenost struktury systému pro jeho optimální implementaci. Ve svém základu se konstruktivistický obrat sice znatelně vymezuje vůči standardnímu modelu, nejen na příkladu Fóra 50 % se však domnívám, že je přínosnější chápat ho jako alternativu a možnost poučit se z nedostatků standardního modelu. Jeho teoretické přínosy, které směřují k deliberativní demokracii je možné implementovat jen pozvolně, a nelze tak v praxi sledovat tak rázný obrat jako v teorii. Za jeho hlavní přínos považuji dynamický přístup k fungování reprezentace a klíčovou roli, kterou přikládá neziskovým a nevoleným organizacím. Tyto aspekty se podle mého názoru mohou efektivně spojit s dominantním postavením pravidelných voleb, a vytvořit tak prostředí, ve kterém se nedostatečně reprezentované ženy dostávají k politické moci jak skrze, tak i zvenčí volených institucí. Vzhledem k potřebě většího množství perspektiv v rozhodovacím procesu tak tuto syntézu považuji za velmi příhodnou, a to nejen v případě reprezentace žen. V jistém smyslu tak znevýhodněná pozice žen ukazuje konfrontací teoretických přístupů a praktických překážek na nedostatky, ze kterých se může poučit politická reprezentace v obecném smyslu. Bližší zkoumání konkrétních *claimů* a dynamiky prosazování například jednotlivých političek pak představují podle mého názoru velmi poutavé možnosti pro budoucí výzkum.

Bibliografie

- Bacchi, Carol. 2006.** Arguing for and against quotas. *Women, Quotas and Politics*. New York : Routledge, 2006, 2, stránky 32-53.
- Brubaker, Rogers. 2002.** Ethnicity without groups. *Cambridge University Press*. 2002.
- Ceridwen Spark, John Cox, Jack Corbett. 2019.** Gender, political representation and symbolic capital: how some women politicians succeed. *Third World Quarterly*. 40, 2019, 7, stránky 1227-1245.
- Cunningham, Frank. 2002.** *Theories of Democracy: A critical introduction*. London : Routledge, 2002. ISBN 0-415-22878-6.
- Dahlerup, Drude. 1988.** From a Small to a Large Minority: Women in Scandinavian Politics. *Scandinavian Political Studies*. 1988, Sv. 11, 4.
- De Greiff, Pablo. 2000.** Deliberative Democracy and Group Representation. *Social Theory and Practice*. 2000, Sv. 26, 3, stránky 397-415.
- Disch, Lisa. 2015.** The "Constructivist Turn" in Democratic Representation: A Normative Dead-End? *Constellations*. 2015, Sv. 22, 4.
- Disch, Lisa, Sande, Mathijs van de a Urbinati, Nadia. 2019.** *The constuctivist turn in political representation*. Edinburgh : Edinburgh University Press, 2019. ISBN 978 1 4744 4260 2.
- Gelnarová, Jitka. 2010.** Reprezentace žen v politice z pohledu politické teorie aneb "Co všechno znamená, když se řekne, že ženy v politice jsou podreprezentovány?". *Acta Politologica*. 2010, Sv. 2, 2, stránky 120-135.
- Guasti, Petra a Geissel, Brigitte. 2019.** Saward's Concept of the Representative Claim Revisited: An Empirical Perspective. *Politics and Governance*. 2019, Sv. 7, 3, stránky 98-111.
- Haider-Markel, Donald P. 2007.** Representation and Backlash: The positive and negative influence of descriptive representation. *Legislative Studies Quarterly*. 2007, Sv. 32, 1, stránky 107-133.
- Hill Collins, Patricia. 1998.** It's All In the Family: Intersections of Gender, Race and Nation. *Hypatia*. 1998, Sv. 13, 3, stránky 62-82.
- Htun, Mala. 2004.** Is Gender like Ethnicity? The Political Representation of Identity Groups. *Cambridge University Press*. 2004, Sv. 2, 3.
- Kinnvall, Catarina. 2004.** Globalization and Religious Nationalism: Self, Identity, and the Search for Ontological Security. *Political Psychology*. 2004, Sv. 25, 5, stránky 741-767.
- Mansbridge, Jane. 2003.** Rethinking Representation. *The American Political Science Review*. 2003, Sv. 97, 4, stránky 515-528.
- . 1999. Should Blacks Represent Blacks and Women Represent Women? A Contingent "Yes". *The Journal of Politics*. 1999, Sv. 61, 3, stránky 628-657.

Mottlová, Markéta. 2015. Gender Quotas and the Problem with Descriptive Representation. *Human Affairs*. 2015, 25, stránky 131-141.

— . **2014.** *Genderové kvóty v politice*. Ústav Politologie, Filozofická Fakulta Univerzity Karlovy. Praha : Vedoucí práce: Mgr. Jan Bíba, Ph.D., 2014. Diplomová práce. Vedoucí práce: Mgr. Jan Bíba, Ph.D..

— . **2011.** *Kvóty v politice jako cesta k zrovnoprávnění žen a mužů?* Ústav politologie , Filozofická fakulta Univerzity Karlovy. Praha : Vedoucí práce : Mgr. Jan Bíba, 2011. Bakalářská práce.

— . **2017.** Representative Turn: New Way of Thinking about the Relationship between Representation and Democracy. *Filosofický časopis*. 2017, 1, stránky 113-121.

Norris, Pippa a Lovenduski, Joni. 1989. Women Candidates for Parliament: Transforming the Agenda? *British Journal of Political Science*. 1989, Sv. 19, 1, stránky 106-115.

Phillips, Anne. 1994. Dealing With Difference: A politics of Ideas or a Politics of Presence? *Constellations*. 1994, Sv. 1, 1, stránky 74-91.

— . **1998.** *Politics of Presence*. Oxford : Oxford University Press, 1998. 9780198294153.

— . **2012.** Representation and Inclusion. *Politics & Gender*. 2012, Sv. 8, 4, stránky 512-518.

Pitkin, Hanna Fenichel. 1967. *The concept of representation*. Berkley : University of California Press, 1967.

Plotke, David. 1997. Representation is Democracy. *Constellations*. 1997, Sv. 4, 1.

Runciman, David. 2007. The Paradox of Polititcal Representation. *The Journal of Political Philosophy*. 2007, Sv. 15, 1, stránky 93-114.

Saward, Michael. 2016. Fragments of equality in representative politics. *Critical Review of International Social and Political Philosophy*. 19, 2016, 1-3.

— . **2006.** The Representative Claim. *Contemporary Political Theory*. 5, 2006, stránky 297-318.

— . **2010.** *The Representative Claim*. Oxford : Oxford University Press, 2010.

Sawer, Marian. 200. Parliamentary Representation of Women: From Discourses of Justice to Strategies of Accountability. *International Political Science Review*. 21, 200, 4, stránky 361-380.

Severs, Eline. 2010. Representation as Claims-Making. Quid Responsiveness. *Representations*. 2010, Sv. 46, 4.

Skjeie, Hege. 1991. The Rhetoric of Difference: On Women's Inclusion into Political Elites. *Politics & Society*. 1991, Sv. 19, 2, stránky 233-263.

Spark, Ceridwen, Cox, John a Corbett, Jack. 2019. Gender, political representation and symbolic capital: how some women politicians succeed. *Third World Quarterly*. 2019, Sv. 40, 7, stránky 1227-1245.

Šprincová, Veronika a Mottlová, Markéta. 2016. *Více žen-jiná Politika?* Praha : Fórum 50 %, 2016.

Vohlídalová, Marta a Maříková, Hana. 2018. Kdo se bojí žen v politice? O postojích k politické participaci žen. *Gender a Výzkum*. 19, 2018, 1, stránky 26-57.

Vohlídalová, Marta, a další. 2016. *Sólo pro soprán: o ženách v české politice*. Praha : Sociologický ústav AV ČR, 2016.

Vráblíková, Kateřina. 2007. Jak zkoumat sociální hnutí? Aktivismus ženských skupin v ČR. *Politologický časopis- Czech Journal of Political Science*. 2007, 3, stránky 224-246.

Williams, Melissa S. 1998. *Voice, Trust, and Memory*. Princeton : Princeton University Press, 1998. ISBN 0-691-03714-0.

Young, Iris Marion. 1994. Gender as a Seriality: Thinking about Woman as a Social Colective. *The University of Chicago Journal Press*. 1994, Sv. 19, 3, stránky 713-738.

— . **2000.** *Inclusion and democracy*. New York : Oxford University Press, 2000.